СРЕДЊИ СИСТЕМ

ПРВА ХРИШЋАНСКА КИНОВИЈА У ЈЕРУСАЛИМУ

1.Питао си ме, Теодуле, о киновији — општежићу — првих хришћана у Јерусалиму; чиме се та киновија држала и да ли би се она могла опет установити међу људима?
2.Пре свега отворимо Дела Апостолска и прочитајмо шта стоји о томе написано у II и IV глави. *А сви који вјероваше бијаху заједно, и имаху све заједно. И течевину и имање продаваху и раздаваху свима као што требаше. И сваки дан бејаху једнако једнодушно у цркви, и ломљаху хљеб по кућама, и примаху храну с радошћу и у простоти срца хвалећи Бога. А у народа који вјерова бјеше једно срце и једна душа, и ниједан не говораше за имање своје да је његово, него им све бјеше заједничко. И Апостоли с великом силом свједочаху Васкрсеније Господа Исуса Христа.* Тако пише у II глави, а у IV овако: *И благодат велика бјеше на свима њима. Јер ниједан међу њима не бјеше сиромашан, јер колико их год бјеше који имају њиве или куће продаваху и доношаху новац што узимаху за то, и метаху пред ноге апостолима, и даваше се свакоме како што ко требаше.*
3.Онда се наводе два примера таквог уопштавања имовине. Једно је пример искрености и поштења а друго пример неискрености и непоштења. Први пример: *Варнава имадијаше њиву и продавши је донесе новац и метну апостолима пред ноге.* То је доцнији знаменити апостол Варнава (син утехе) рођак и сатрудник апостола Павла. Други пример: *Неки човек по имену Ананија са својом женом Сапфиром такође продаде своје имање, али сакри један део новца, и само део од узете цене предаде апостолима.*
4.Апостол Петар тада изобличи Ананију и рече му: *Ананија, зашто напуни сатана срце твоје да слажеш Духу Светоме и сакријеш од новца што узе за њиву. Кад је била у тебе, не бјеше ли твоја? И кад је продаде не бјеше ли у твојој власти? Зашто си дакле такову ствар метнуо у срце твоје? Људима нијеси слагао него Богу. И кад Ананија чу ове речи паде мртав. Потом и жена његова, саучесница у лажи и непоштењу, такође паде и издахну.*
5.Потребно је још, Теодуле, да прочитамо и почетак главе VI Дела Апостолских да би добили јасну слику комуног, киновијског, живота првих хришћана. Ту стоји написано, како Грци дигоше вику на Јевреје *што се њихове удовице заборављаху када се дељаше храна сваки дан*. Чувши овај протест апостоли сазваше верне и рекоше: *Није прилично нама да оставимо ријеч Божију па да служимо око трпезе. Него нађите браћо, седам поштијених људи, пуних Духа Светога и мудрости, које ћемо поставити над овим послом. А ми ћемо у молитви и у служби ријечи остати. Тај предлог би угодан свима и усвојен од свију. И изабраше седам службеника, ђакона на челу са Стефаном и представише их апостолима. А апостоли помолише се Богу и метнуше руке на њих.* Тако се, не без извесних тешкоћа, уређивало право хришћанско општежиће — киновија — пре 19 векова.
6.Из ових кратких описа првог хришћанског општежића пет ствари су нам потпуно јасне, и то: 1) Да је имовина првих хришћана уопштавана драговољно и слободно, без икаквог спољног притиска и присиљавања. 2) Да су земаљску имовину уопштавали они људи који су имали једно срце и једну душу и једну веру и једну наду, људи, за које је земаљска имовина споредан и мален значај, пошто су они полагали главну бригу и труд око исправљања своје душе, свога карактера, угађања Богу и задобијање царства Небескога. 3) Да је свак полагао своју имовину пред ноге светих Божјих људи; дакле не економских вештака и специјалиста, него апостола, најсветијих и најпоштенијих и

најправеднијих људи, којима је главни посао био неземаљски, тј. објављивање оног света и Васкрсења Христова из мртвих и припремања људи за онај свет. 4) Да су се при том првом покушају комунистичког уређења друштва једни људи показали поштени и искрени (као Варнава) а други непоштени и неискрени (Ананија и Сапфира), и 5) Да се и у том првом општежићу или киновији поред неповерења једних јавило још и неповерење и протест других поводом неједнаког подељивања и хране и других намирница због расних разлика (Грци и Јевреји).

7.У тој првој киновији хришћанској ми уочавамо дакле три позитивне и две негативне или разорне особине. Позитивне су: 1) Апостоли или свети људи, крајње несебични и за земљу непривезани, држе врховну управу над том киновијом. 2) Киновија или општежиће уређује се потпуно драговољно од стране оних који се одричу земаљског царства и брину о небеском. 3) Потпуно поверење у апостоле свих улагача своје имовине у комуну. Негативне су особине: 1) Лаж због себичности. 2) Бунт и неповерење због неједнакости издржавања улагача.

8.Према томе закључујемо, на основу тога древног искуства и покушаја, да се једно киновијски засновано друштво може идеално уредити и без потреса одржати само под ова три услова: 1) Да су сви чланови тога друштва једног и истог верског убеђења и одушевљења за небеско царство. 2) Да су једнаког часног и искреног карактера, и 3) Да су једне и исте расе или народности. Припадници прве хришћанске комуне били су истина једног и истог верског убеђења, али нису сви били подједнако зрелог и јаког карактера нити пак једне и исте расе и народности. Ово последње двоје стварало је дисхармонију у тој идеалној заједници.

9.Но та комуна, та киновија, првих година хришћанске епохе, није осујећена нити прекраћена толико због повремене унутрашње дисхармоније, нити непоштења и незадовољства појединаца, колико због спољне судбе Христове цркве. Не може се тачно рећи докле је она трајала у Јерусалиму, али је јасно из описа тадашњих догађаја у Делима Апостолским, да су спољашњи узроци утицали на њено слабљење и њен престанак. А ти спољашњи узроци то су гоњење хришћана најпре од Јевреја а потом и од Римљана. Као и што стоји написано мало даље: А у тај дан, то јест када архиђакон Стефан би убијен, настаде велико гоњење на цркву у Јерусалиму, и сви се расејаше по крајевима Јудејским и Самаријским, осим апостола. Потом и већина апостола разиђе се по свету на проповед Евангелија.

10. Оволико је записано и оволико се зна о првој имовинској комуни хришћанског света. Но и такву комуну нити је Христос нарочито проповедао нити су је апостоли наглашавали и препоручивали као неопходни и једини облик имовинског и друштвеног слоја и спасења људског. Нити је та комуна постала из бучних савремених гесала: да се тобож задовољи друштвена правда или да се сви људи уравнају и изједначе у правима, дужностима и земаљским задовољствима. Него су биле следеће побуде: ослободити се што је могуће више земаљских брига да би се човек могао више предати молитви и слављењу Бога, потом радост од што чешћег састајања и општења са вернима, и најзад радост имућних у помагању потребитих. Јер је очигледна и веома оригинална црта ове комуне, да су њу створили имућни људи а не сиромаси, да она дакле није резултат борбе пролетера против богаташа него плод хришћанског одушевљења за царство небеско и љубави према Христу и ближњима.

МОНАШКЕ КИНОВИЈЕ

11.Триста година трајало је оштро гоњење цркве, с малим предахом и прекидом. У току

тога времена вернима је било немогуће обновити општежиће или киновију по примеру првих хришћана у Јерусалиму. Јер је било опасно по хришћане да се и повремено скупљају ради причешћа и ради Агапија (Вечера љубави) а куд и камо више ако би постојано живели у комуни. Но срце многих верних чезнуло је за заједничким животом, за постојањем заједнице браће, Бога ради и братства ради.

12. Тек почетком четвртог столећа ослобађа се црква од незнабожачког гоњења и тираније. И одмах се почињу јављати монашке дружине широм хришћанског, света од Египта до Ирске и Шкотске. Почињао је обично један човек, као матица, који је својом светошћу привлачио к себи друге. Многи су уновчавали своју имовину, долазили у пустиње, у шуму, или на острво, и полагали што су доносили пред ноге таквога светога човека као негда јерусалимски хришћани пред ноге апостола. Тако је настајао заједнички или киновијски живот. Заједница се састојала у заједничком труду, заједничкој молитви и заједничкој трпези. Но не свуда и не увек у истој мери и на исти начин.

13. Облици живота ових монашких дружина врло су разнолики. Али два су облика најпознатија, и то она која су преживела многа столећа и одржала се до данас. Прво је потпуна киновија и савршена комуна, и по месту и по труду и по молитви и по трпези. Све уједно и све заједно. Таква је била киновија Светог Теодосија код Јерусалима, а по њеном угледу и многе друге по целом свету. Други облик то су такозвани скитови, у којима се заједница показивала у заједничком месту, у једној заједничкој управи, једним и истим правилима живота, и заједничкој трпези и то само после Причешћа Суботом и Недељом. Осталих пет дана монаси су проводили у својим посебним колибама ближим или даљим од заједничке цркве, са посебним трудом, посебним молитвама и посебном трпезом. Најстарији скит спомиње се у Египту.

14. И киновије и скитови одржали су се у православном свету до наших дана у пуној мери у Светој Гори и у Русији, а у мањој мери по другим православним земљама на Истоку, на Балкану, или по православним насељима на Западу. Један велики број ових манастира подигнут је пожртвовањем појединих православних владара и владарки и велможа или других имућних људи или жена задужбинара, од којих су се неки и сами као монаси или монахиње у тим својим задужбинама до смрти подвизавали. Други манастири опет установљени су од стране побожних људи или жена или пак прилозима свих оних који су у дотичним светињама добили исцељење од болести и утеху у жалости. У наше време сви ти манастири одржавају се и издржавају колективним трудом монаха или монахиња који у њима живе.

15. У старо време у египатским и палестинским манастирима живело је по две, три, пет па и десет хиљада монаха, а и у нашем столећу толики број монаха могао се наћи у манастирима Свете Горе и Русије. Број монаха у осталим манастирима по православним земљама час је растао од десетина на стотине час опет падао на десетине и ниже. То је зависило како од духа времена тако и од спољних околности.

16. Заиста, Теодуле, за велико је дивљење, како се киновијски или општежитељни строј живота одржао у хришћанском свету по манастирима кроз толике векове историје, рецимо округло шеснаестог столећа. Када би се могло израчунати, колико је људских бића, мушких и женских, провело свој живот у манастирским комунама кроз шеснаест минулих столећа, извесно би тај број изнео много милиона. Дакле, много милиона људских бића по свесном и драговољном опредељењу оставило је светски строј живота и повукло у киновије манастирске, да у комуни са лицима често сасвим несродним по крви или језику или пореклу, проводе свој земаљски век или оставе своје кости у костурницама монашким.

17. Шта је нагнало и побудило толики свет на такав живот? Ако неко каже: Домаћа сиромаштина, тражење хљеба и ухљебија, ми ћемо их подсетити да су се и многи

цареви, кнежеви, већи и мањи аристократи и богаташи одлучивали на такав живот. Ако ли неко каже: Па ти монаси и били су све сама аристократија, ми ћемо набројати много примера сиромашних људи, тежака, занатлија, говедара и овчара, сиромашних девојака и удовица, које су такође оставиле свет, отишле међу зидове манастирских комуна и тамо окончале свој земни век.

18.Прослављени владар заједно са говедарима, велики аристократи заједно са пастирима, знаменити генерали заједно са војним шкартовима, високе даме заједно са својим слушкињама, врло учени књижевни људи заједно са полуписменим и неписменим, Грци са Мисирцима, Арапи са Јеврејима, Руси са Румунима, Бугари са Србима. Такво друштво знојило се на истој њиви, молило пред истим олтаром, ручавало за истом трпезом, покоравало једној и истој вољи манастирског старешине. А овај старешина није био нити смео бити старешина у светском смислу старешинства, господства и својевољности. Не, него духовни отац, односно духовна мати, свих житеља манастирске киновије.

19.Јасно је дакле, да побуде тих милиона људских бића не треба тражити споља него унутра, не у спољашњим околностима њиховог живота него у души и у срцу: у вери, убеђењу, осећајима и наклоностима. Ти велиш: у разочараности овим светом, а ја додајем: и у очараности оним светом. Јер само разочарење овим светом најчешће води самоубиству а не у манастир. Очараност пак оним светом и животом, небесним и бесмртним спасавала је све те милионе људских бића од самоубиства и упућивала их у манастир на подвиг и припрему за живот после смрти, за чаробно царство Христово, непролазно и вечно, и за радост рајску у светлости небеске љубави. Спасавала онда, спасава и данас.

20.Из овог сумарног и сасвим кратког описа монашких киновија од почетка IV века па на даље до данас ти се, Теодуле, можеш уверити, да прва хришћанска комуна у Јерусалиму није као друга на небесима блеснула па брзо ишчезла да се никад више не понови. Не, него је она обнављана, управо заснивана, на истој вери са истим побудама и са истим одушевљењем, али само у друкчијем облику по васцелом хришћанском свету с краја у крај кугле земљине у виду монашких киновија, односно манастирских комуна.

21.Оно што је свети Лука записао о Јерусалимској комуни у првом хришћанском столећу, можемо ми посматрајући монашке комуне и у нашем двадесетом веку поновити и рећи: *А сви који вероваху бијаху заједно, и имаху све заједно. И благодат велика бјеше на свима њима, јер ниједан међу њима не бјеше сиромашан, јер колико их год бијаше који имадијаху њиве или куће продаваху и донашаху новце што узимаху зато и метаху пред ноге апостолима, сада настојатељима манастира, и даваше се свакоме како ко потребоваше.*

ОДЛИКЕ И РАЗЛИКЕ РАЗНИХ КОМУНА

22.Све за душу, душу низашто. Ово хришћанско гесло објашњава постанак оне прве комуне у Јерусалиму као и постанак и одржање монашких комуна до данашњег времена. Земаљска имовина за чланове тих комуна није била никаква вредност сама по себи, још мање циљ човечијих највиших тежњи и напора, него само помоћно средство за спасење душе и достигнуће царства небескога.

23. Христове речи у оцени душе и имовине имале су пресудан значај кроз све векове и за све искрено верујуће хришћане. А Христос је рекао: *Шта помаже човеку да цео свет задобије а душу своју оштети?* Или оно што рече богатом младићу: *Ако хоћеш савршен бити, иди и продај све што имаш и раздај сиромасима па хајде замном.* Или

пак оно у Проповеди на гори: *Не сабирајте себи блага на земљи, него сабирајте себи блага на небу, где ни мољац ни рђа не квари и где лупежи не поткопавају и не краду. Јер гдје је ваше благо, ондје ће бити и срце ваше.* Или пак још и оно: *Иштите најпре царства Божјега и правде његове и ово ће* (то јест све телесно и земаљско) *вам се додати*. И много још све у овом истом духу и смислу.

24. Визија царства небеснога, вечнога и непролазнога, и помисао на блиску смрт — то су два моћна чиниоца у души правих следбеника Христових, који су одређивали и увек одређују цену свега земаљског блага и земаљског уживања. И та цена је врло ниска. *Јер,* по речи апостолској, *свијет пролази и жеља његова, а који твори вољу Божију остаје до вијека.* Онај који се богати земљом а не брине се о души нити помишља на неизбежну смрт, изненадно умире и сви сујетни и глупи планови с њим пропадају. Прочитај причу Христову о безумном богаташу, кога је смрт изненадила усред његових планова о богаћењу и уживању, причу која се завршава овим речима: *Тако бива ономе који тече благо, а не богати се Богом.*

25. Важно је дакле богатити се Богом, а не земљом и новцем и стоком. Важно је бринути се више о души него о телу. Важно је веровати Христу и од Њега, који је сишао с неба од Оца, сазнати да по смрти тела душа одлази на суд Божији да прими плату према делима својим. Важно је сећати се смрти непрестано, и очекивати излазак из овога света. Важно је припремити се сваки дан за достојног житеља и грађанина онога небесног света. Важан је онај свет који остаје а не овај који престаје. Важан је онај живот који не зна за смрт а не овај који смрт сваки дан и сваки час пустоши. Важно је оно што је скупо а не оно што је јевтино. Зато је речено за све оне који презреше благо и уживање овога света, за мученике који ради небесног царства пострадаше — дадоше јевтино за скупо, и пролазно за непролазно, и смртно за бесмртно.

26. О Теодуле, налазиш ли ти да је тешко било укомунити ону земаљску имовину онима који су сазнали шта је важно а шта неважно, и који су ставили душу изнад тела и царство небесно изнад земаљског? Ни најмање. Не само да им није било тешко укомунити своју имовину, него им није било тешко ни растати се са својим телом, ради спасења душе своје и задобијања вечног живота и царства. Ово последње доказују нам безбројни примери хришћанских мученика који су с песмом ходили на губилишта, под мач, у огањ или пред зверове.

27. Зар је тешко одраслом пилету у љусци прокљувати љуску од јајета очараном светлошћу сунчаном и изаћи из своје тесне тамнице? Или зар је тешко развијеном лептиру у гусеницу напустити тескобну гусеницу и излетети? Исто је тако лако, и далеко лакше, свесној и зрелој души човечијој напустити горе која позна боље.

28. Сасвим је друкчије са човеком који нема визију небеснога света и који не помишља на своју блиску смрт. Он је као пиле у зачетку, окружено тамом, или као лептир у гусеници, коме крила још нису порасла. Он је сав погружен у земљу и гледа само што је на земљи. Нити њега мучи избор између царства земаљског и царства небесног. Јер као незрео и неразвијен он није у стању ни да назире царство небесно. Он је сав потопљен грубим и непровидним флуидом историје. За њега је смрт ужас, и он у ужасу гура смрт од себе свом снагом или бежи од ње, наивно верујући да смрт може одгурнути или од ње побећи.

29. Ми смо видели да су иницијативу за остварење комуне или општежића у цркви Јерусалимској узели имућни људи, и то потпуно драговољно и неприсиљено, јер се каже: *Колико их год бијаше који имадијаху њиве или куће, продаваху и стављаху новац пред ноге апостолима.* Дакле, они који су имали, они су и давали и уопштавали своје имање ради сиромашне браће своје. А да су то чинили драговољно и неприсиљено, доказују речи апостола Петра Ананији: *Кад је била* (њива) *у тебе, не бјеше ли твоја?*

И кад је продаде не бјеше ли у твојој власти?

30. Запамти дакле, Теодуле, ове две значајне одлике хришћанске комуне или киновије у првим годинама хришћанске историје. Прва је одлика, да су њу створили имућни људи, а друга је да су је они створили драговољно, слободно и неприсиљено. Ово је важно да знаш ради упоређења оне свете комуне са другим комунама којегде по свету, без сакралног обележја, створеним бунтом, крвљу и насиљем.

Запамти још, да се ни најидеалнија комуна не одржава без тешкоћа, без већих или мањих искушења. Видели смо, да се и она прва идеална хришћанска комуна морала борити против две невоље: против себичности и непоштења неких својих чланова, и против неповерења и незадовољства других. Те исте две невоље искрсавале су и у манастирским киновијама, искрсавају и данас. Но дух вере и наде у будући живот, дух страха од Бога и љубави према браћи, дух који је трпљењем побеђивао, успевао је да смањи и отклони те невоље. Те две невоље главна су зла у насилно створеним, безверним комунама — себично непоштење и неповерење с незадовољством. Као два отровна црва они трују и разједају друштвени слој такве комуне. И потпуно ће га отровати и разјести, пошто против та два зла нема лека изван вере. Јер где нема страха Божјега, ни вере и наде у будући живот и Суд, а најмање братске љубави, ту нема ни узде да обузда и сузбије та два зла, нити лека да их излечи.

СРЕДЊИ СИСТЕМ КОД СРБА

32. Питаш, Теодуле, да ли је у току векова икад било покушаја у хришћанском свету, изван манастира, да се обнови првобитна хришћанска комуна из првог столећа? Било је теорија добронамерних људи у западној Европи, али није било практичних покушаја, изузев једног јединог. Од теорија најпознатије су две: једна из Италије а друга из Енглеске. Италијански философ Кампенеле написао је књигу *Држава сунца,* а енглески мислилац Томас Мор написао је књигу *Утопија.* Обе те теорије, иначе радо читане, остале су само на хартији, без икакве нарочите примене. И, обе су, поред јаке хришћанске тенденције, биле под утицајем паганског философа Платона.

33. Практичан покушај учињен је у Русији XIX века. Учинио га је један руски бојар и велепоседник Н. Непљујев. Загрејан вером у Христа и љубављу према сиромашним људима, он употреби своје велико имање на стварање хришћанских комуна, или киновија по Русији. Успео је да створи око 30 таквих „братских комуна“ у својој отаџбини, већином по селима, и неколико опет у иностранству, у Холандији, Белгији и другде. И по устројству и по молитвеном духу, поштењу и одушевљењу та људска братства највише су личила на ону апостолску комуну у Јерусалиму. Јер она нису била монашка, него породична, мешовита.

34. Покушај Непљујева трајао је неколико година, па је пропао. Нико га није схватио ни помогао, ни царска ни црквена власт. Непљујев је пророчки говорио, да ако његов покушај стварања хришћанског комунизма не успе, доћи ће у Русију неизбежно комунизам безбожни и насилни. То се и догодило. Истрошивши се и материјално и физички — овај племенити хришћанин умро је очајан на рушевинама свога дела 1905. године.

35. Код Срба никада у историји није било ни теорије ни практичног покушаја за стварање општег, народног или државног комунизма. Није никада зато ни било потребе. Од како су прешли у веру Христову, Срби су спонтано, без нарочитих теорија и философија, завели и усвојили и до наших дана одржали Средњи систем у погледу материјалног живота људи у селу и у граду. Благодарећи томе Средњем систему српски народ не зна у својој прошлости за економске и аграрне ратове, који су растрзали Европу кроз векове.

36. Средњи систем код Срба састојао се у томе, да постоји лична и колективна имовина. Сваки човек има своју личну имовину било као наслеђе, било као тековину, а уз то користи се и колективна имовина. Колективне имовине постојале су у селу и у граду. То су биле сеоске и градске утрине. По селима постојале су прво фамилијарне или џематске утрине, потом сеоске па општинске утрине. Један и исти човек могао се користити и џематском и сеоском и општинском утрином. Још се могао користити и четвртом колективном својином, а то су биле државне утрине и шуме.
37. Уз то је по селима постојала и кошевска храна. Сеоски кошеви какве смо ми запамтили, били су огромни, много већи него кошеви највећег газде у селу, и било их је не један него неколико. Разрезом скупљана је храна о јесени од свих имућнијих сељака и тиме су кошеви пуњени. Идућег пролећа — јер пролеће је најтеже за сиромашног сељака — из тих кошева узимало се и делило онима који немају храну. Што би претекло с тим се располагало овако: Ако би година понела берићетом, претек би се продавао у корист нове кошевске хране, а ако би се видело да ће летина обманути, онда би се жито у кошевима чувало за исхрану оних који немају. То је био српски сеоски систем.
38. По градовима пак били су еснафи. Сваки еснаф је имао своју покретну и непокретну имовину и своје еснафске касе. Приходом од те имовине издржавала се сиротиња дотичног еснафа. Узмемо за пример абаџијски еснаф. Тај еснаф је имао своју непокретну и покретну имовину. Ако би се неки члан тога еснафа разболео или ако би имовно посрнуо, помаган је из еснафског прихода по решењу управе еснафске. Ако би умро у сиромаштини а оставио децу, еснафска управа је била дужна постарати се да та деца изуче занат, да се одрже и издрже док не дођу до мајсторског права. А кад стигну до мајсторског права, еснаф их је позајмицом помагао да отпочну своју радњу. Ако би еснаф био слаб, да своју сиротињу издржи и одржи, помагат је од градске општине. А уз то још не треба заборавити, да је постојала и градска утрина, где је сваки грађанин могао напасати своје краве или козе, које су чували општи чобани за све. Одгонили их на пашу и враћали на мужу. Не заборави, Теодуле, да је сваки имућнији еснафлија тестаментом остављао целу имовину, ако није имао деце, или део своје имовине своме еснафу у сврху издржавања сиромашних еснафлија.
39. Овакав економски строј код Срба био је прожет скроз духом хришћанске човечности и узајамне људске одговорности, по савести а не по спољашњој сили и притиску. И при таквом строју сваки човек се осећао слободним човеком а не робом. Јер је постојала индивидуална и колективна својина. Онај ко је изгубио сву личну својину, било због неког свог порока или невештине, ипак је имао ослонца у колективној својини. Није отсецан од људског друштва, нити се осећао беспомоћан и излишан. Помогнут колективном имовином, он је увек живео надом, да ће моћи доћи и до личне имовине. За картеле богаташа није се знало, нити за глад сиромаха. Морам ти рећи, да је Србин увек презирао човека који нема ништа, мада га је помагао и хранио. Презирао је онога, који није имао ништа, а мрзео је онога ко има исувише. То је српска црта карактера од вајкада.
40. Још ти морам рећи, да је пост код Срба био значајан економски фактор. Пост као уздржљивост од јела челичио је карактер и у исто време значио штедњу. А пост је од Бога заповеђен, као услов спасења. Зато је Бог благосиљао народ који је постио. Људи који су запамтили патријархално време код Срба могу посведочити, да је у то време народ са мање био ситији и задовољнији него у наше време са много више, али без поста. Храна која је могла бити довољна за тридесет лица кад се постило, данас је једва довољна за десет лица. Ипак су оних тридесет били здравији и снажнији и задовољнији, него ових десет у наше време. Тако је Бог благосиљао наше претке због поста. А с нама

који не постимо бива оно што је речено Јеврејима: „Јешћете али се нећете наситити.“

41. Велике породичне задруге код Срба биле су уствари мале хришћанске комуне. Заједничка је била имовина, заједнички круг, заједничка трпеза, заједнича молитва. Слога и јединство у тим задругама нису се одржавали само крвним сродством. Постојао је још један чинилац, важнији од крви, па кад је овај чинилац ослабио, крв није била у стању да одржи јединство задруге ни да спречи распад тих дивних породичних комуна. То је онај исти чинилац, који је без обзира на крв, држао и ону прву хришћанску комуну у Јерусалиму.

Тај моћни чинилац јесте хришћанска вера и хришћанска моралност. Страх од Бога и стид од људи. Визија небеског света и свест о блиској смрти, која је значила не свршетак живота за навек, него почетак једног новог живота, зависног од људских дела на земљи. Када је тај чинилац ослабио, онда се у задругама појавила она два позната зла, која одувек подгризају и руше сваку људску заједницу; непоштење и неповерење. Скоро сто година опирале су се српске породичне задруге — те мале цркве, мале хришћанске комуне — да их она два црва не разоре. Но мало по мало па су подлегле, и остале су у сећању народа као слатка вилинска прича, која се са болом прича и препричава.

О МОГУЋНОСТИ ОБНОВЉЕЊА СРЕДЊЕГ СИСТЕМА

43. Питаш, Теодуле, да ли би се код Срба могао обновити средњи Систем? Камо среће да се обнови! Србија би у том случају била углед осталим земљама. Она је то требала да буде и сада сходно вековној традицији свога Средњег система, и сходно својој херојској и хришћанској историји. Али су је уназадили њени рођени синови, школовани по народима екстремних економских теорија и пракса, које су владале у страним народима. А ти екстреми владали су тамо само зато, што код тих народа није било Средњег система. То нису схватили српски синови, школовани на страни о зној или својих родитеља или свога народа, да би му помогли а не одмогли. Међутим, они су при повратку у своју земљу одмогли а нису помогли упропастили су а нису сачували.

44. Поништили су веру и морал, то јест оне темеље на којима је народ српски спонтано, без револуција и насиља, изградио био свој економски и материјални систем живота. Да би постигли своје тренутне властољубиве и себичне циљеве они су у партијској заслепљености давали скупо за јевтино, и велико за мало и вековне народне творевине упропашћивали такорећи за чанак сочива. Тако су они као главни кривци пред Богом и историјом, примили одговорност за пропаст колективне народне имовине и у селу и у граду, за заузеће и поделу утрина, за пад и пропаст еснафа, за ишчезнуће кошевске хране и за расуло задружног живота код Срба. „Гласај за мене па заузми колико хоћеш утрине“. Или: „Гласај за мене, не слушај старешину задруге.“ Тако су агитовали не марећи за пропаст ни утрине ни задруге.

45. Средњи систем код Срба, опробан вековима и осве ћен вером и традицијом, бранио је, и до сада одбранио, српски народ од два светска зла: од картелске плутократије и насилног комунизма, а то значи од два ропства — од робовања човека човеку и од робовања човека држави. Од ова два робовања не зна се које је страшније и недостојније човека. Христос се понижава у оба случаја и личност човека гњечи се и уништава у оба случаја. При Српском средњем систему пак плутократија је била немогућа а насилан комунизам непотребан и безузрочан.

46. Ми као хришћани треба да верујемо у могућност сваког добра, па наравно и у могућност обнављања Средњег система код Срба. Потребна је само добра воља, широкогрудост и љубав према народу. Кад се ово има, лако је наћи начин, да се поред личне имовине сваког појединца установи и колективна имовина у селу и у граду. То

може извести и државна власт помоћу општих државних средстава. Али би несравњено боље било кад би то учинили само имућни људи својом иницијативом, слично оним имућним људима у Јерусалиму, који својом иницијативом и добром вољом приложише своја имања и ставише пред ноге апостолима, ради општег добра свих верних.
47. О ти картели богаташки! Картели за стицање, и неограниченост стицања личне имовине! Замисли, кад би се они обрнули у картеле за помоћ народу, за давање место узимања, за установљење заједничке имовине, за обнављање Средњег система. Учинили би добро не само своме народу него и себи и народу. Њихов безрадосни живот испунио би се радошћу од давања, од помагања и стварања. Њихова деца не би се развратила још у цвету младости од прекомерног богатства и пропала морално и здравствено, осрамотивши име својих трудољубивих родитеља.
48. До јуче, тако рећи, Срби нису могли замислити човека без личне имовине. Али исто тако нису могли замислити ни једно село или град, или сталеж или еснаф без заједничке имовине. Код нас су и јавне установе имале своју имовину: и цркве, и школе, и болнице, па чак и касарне. Тим се изражава домаћински дух српскога народа. Код Срба је и јавна установа правна личност, што није случај, рецимо код Американаца. Чим је „личност“ установа треба да има и своју имовину. Тешко је Србину замислити личност без имовине.
49. Ја споменух домаћински дух код Срба. Могу ти рећи да је непокварен Србин најбољи домаћин у свету. Он је конструктиван, домаћинског духа не само у погледу својих кућа и своје имовине — то би било мало, него и у погледу заједничке куће и опште имовине. Тај домаћински дух ми смо наследили од Светога Саве Немањића. Ај, тај наш Свети Сава! Три пута га треба посветити а не једанпут. Таквога домаћина у свету није било. Домаћински он је уређивао и манастир Хиландар, домаћински помагао Свету Гору, домаћински бринуо се о Бугарској и Руској цркви, домаћински уређивао српску државу, и просветио и село и град, и сваки приватни дом у који је улазио. Легенде о његовој домаћинској делатности свуда по народу, и међу сељацима и у градским еснафима, ни мало нису претеране. Многа села моле му се и сада за стоку, што показује, да је и о стоци мислио. Многи занатски еснафи и до данас славе га као свога заштитника, што сведочи, да је домаћински бринуо и о еснафима.
50. Тај светосавски домаћи дух најсјајнија је карактеристика српскога народа. И у ропству, и у изгнанству, и у сужањству, Србин је умео да покаже и испољи свој домаћински дух и да задиви странце. А тај домаћински дух јесте уствари јеванђелски, дух Христа Спаситеља, најидеалнијег и најреалнијег домаћина за кога зна историја човечанства.
51. С тим домаћинским духом а с Божјом помоћи ми Срби ћемо скућити како ваља и своју кућу по нашем традиционалном Српском систему и помоћи и другима да скуће своју. Никада Србин није волео ни једну крајност, него је од вајкада волео да корача средином улице. Србинов Средњи систем представља мудрост, сигурност и мир. И руски комунисти у почетку тврдоглави екстремисти почели су да ублажавају своју крајност и прилазе средини пута. Живот их је научио. Живот је живот. Као бујна река што негде продуби једну обалу а другу оплиђа, па онда продуби другу обалу а прву оплиђа — у оба случаја непријатна појава за гледаоца — док најзад не продуби средину корита и не потече нормалним током. Ми ни мало не сумњамо, да ће на крају и Руси прихватити Српски Средњи систем као најнормалнији и најцелисходнији. Јер ће увидети да се само при Средњем систему могу мали људи спасти од беде и одржати слобода и светиња личности свакога човека.
52. Средњи систем код Срба моћно је био помогнут српским верским обичајима. Слично агапијама првог хришћанског века. Срби постављају трпезу о крштењу, о

венчању, о слави и преслави, о сеоским заветима, о литијама и молитвама, о еснафским и друштвеним славама и када дају многа подушја за умрле. За трпезу се ставља сваки гост, знан или незнан, и сваки се дочекује са поштовањем и угошћује са љубављу. Дају се дарови, дели се милостиња и пуне се торбе оних који су најсиромашнији. А као најсиромашнији важили су у главном Цигани. Постала је узречица: „У Циганке црн образ али пуна торба.“ Никад у Србији ни Циганин није умро гладан.

53.Ови стари и прави хришћански обичаји служили су у Српском народу Средњем систему као свежа братска атмосфера, којом су људи дисали и осећали се браћом. То нису неки обичаји случајни и безначајни него су то најлепши изрази најдубљег смисла Христове вере у свима важнијим моментима људског живота, од рођења до смрти, па чак и после смрти. Они који руше и кваре те српске обичаје, равни су онима, који руше и кваре Српски Средњи систем и трују атмосферу братства међу људима. Ови непријатељи српског народа заборављају или никад нису ни знали јединствени феномен у српској историји, наиме да у њој није било ни сељачких ни економских, ни аграрних ратова, нигде и никада. Док су ти ратови сатирали западне народе, који су живели крајностима и који нису знали за Средњи систем.

54. О Теодуле, кад би Срби хтели слушати тебе и мене, ми би им могли пружити овај савет и завет: Срби, историја ваша славнија је од историје многих народа бројно већих. Но та ваша историја није славна само због огромног броја јунака, светитеља и мученика за крст часни и слободу златну, нити је славна једино због многих мегдана у одбрани Балкана, Европе и хришћанства. Не, него је она славна и због многих јединствених одлика правде и човечности у погледу унутарњих односа човека према човеку. Запамтите, Срби, да вам Средњи систем у погледу имовинском и економском краси вашу историју не мање него слава Косовска и слава Карађорђевог Устанка. Зато се равнајте према томе, и не обазирите се лево и десно. Јер ћете се узалуд обзирати. Нећете наћи народа ни на близу ни на далеко, који је разумније уредио био свој живот у сваком погледу, па и у овом материјалном. У неколико си, српски народе, као заваран и обманут одступио од овога сопственог система, од Средњег система. Врћај се што пре дому. Твоја будућност, твој спас и твоја слава међу народима Божјим на земљи, зависи од тога, да ли ћеш се ти у побожном духу својих предака вратити своме Средњем систему. Нека ти је Бог на помоћи, и Свеци твоји које славиш. И нека те Господ Бог благослови.